

KOMMENTARER: TRYGVE SÖDERLING

Putin ”kräver”

Många bitar faller på plats om man ser de ryska utspelen om Ukraina, intressesfärer och Nato som i första hand rysk inrikespolitik.

Den ryska hemmapubliken förväntas nu vara skadeglad och imponerad. Putins fräna utspel, med kravlistor och vapenskrammel, tvingar omvärlden att tala om Ryssland, räkna med Ryssland, reagera på Ryssland. Om inte med beundran, så åtminstone med oro och respekt. ”Man vill bli älskad, i brist därpå beundrad, i brist därpå fruktad”, som Hjalmar Söderberg skrev en gång.

Ryssland, världens elfte ekonomi,¹ ska framstå som en stormakt som ställer ”krav” och dikterar villkor för grannar och Nato, inte utan nostalgiska övertoner. Hur gärna omvärlden än skulle vilja avfärda retoriken kan man förstås inte låtsas som det regnar när det pågår rysk mobilisering vid gränsen till Ukraina, ackompanjerad av cyberattacker, fartyg i Östersjön med mera – ett samordnat stresstest på många fronter.

Samtidigt riskerar alltför yviga reaktioner att spela den ryska inrikespolitiska berättelsen, om en hat- och hotfull omvärld, i händerna.

Till Putins metoder för att bli tagen på allvar hör, vid sidan av mobiliseringar och genomförda attacker, att odla oberäknelighet. Snabba överrasknings-

insatser har kännetecknat hans militära utrikespolitik och de har också varit långt mer kostnadseffektiva än till exempel en fullt genomförd ockupation av ett helt land skulle vara.

Rysk reklam för Nato

Putin vet mycket väl att den hotfulla retoriken fungerar kontraproduktivt, ifall man skulle ta hans uttalade mål att dämna upp Natos inflytande på orden. De ”krav” han framför om en rysk intressesfär ökar ju bara grannfolkens västorientering, samarbete och intresse för Nato – och deras regimers, i den mån de har inflytande på den. I Ukraina låg det folkliga stödet för en Nato-anslutning före 2014 på 30 %, nu sägs det ha nått över 60 %.

Att en rekyleffekt är ofrånkomlig och att hoten och den fräcka retoriken spelar Nato i händerna vet Kreml naturligtvis, men räknar tydligen med att de inrikespolitiska fördelarna väger tyngre när omvalet av Putin 2024 ska säkras.

Gör de det? Trots att en Alexej Navalnyj kastats i fängelse (och efter ett statsterroristiskt mordförsök på honom stämplats som ”terrorist”) och trots att oberoende media och organisationer är förbjudna som ”utländska agenter”, är det inte givet att i synnerhet den yngre generationen sväljer betet.

I statskontrollerade ryska media framställs Nato som aggressorn som ständigt rycker närmare det

1 Mätt i nominell bruttonationalprodukt, efter bland andra Japan, Tyskland, Storbritannien, Frankrike, Italien, Kanada och Sydkorea; Japan, med en något mindre befolkning, har en tre gånger större BNP än Ryssland. Rysslands armé är däremot större än något västeuropeiskt lands.

hotade och inringade Ryssland. Stat för stat inom 'intressesfären' har redan fallit i 'fiendens' händer. Sant är att efter DDR:s återförening med Västtyskland har fjorton andra stater ur det tidigare så kallade östblocket anslutit sig till militäralliansen.

Sanktionerna efter den ryska annekteringen av Krim och (de facto) bitar av östra Ukraina tolkas som bevis på den irrationella russofobi som sägs råda i väst. Kritiken kan ju inte ha någon grund i Kremels egna handlingar, dessutom har Krim 'alltid' varit ryskt. När västländer nu stöder Ukraina visar det, enligt denna världsbild, att hotet mot Ryssland är reellt. Och när höga statsmän samlas till konferenser för att dryfta läget bevisar det föreställningen om Rysslands oerhörda tyngd i världspolitiken.

Som Ilkka-Christian Björklund har påpekat i en insändare i *Hufvudstadsbladet* är det ändå knappast något vapenhot från väst som bekymrar Putin, utan risken för folkliga protester:

Vad Putin snarast är rädd för är att den europeiska demokratin efter Sovjets fall steg för steg, i fria val, har närmast sig Rysslands gränser. Därav faran att tankarna smittar av sig och utgör ett internt hot mot maktpapparat. ("Demokratin är hotet – inte vapnen", 16.1)

Rök och speglar

Som i den klassiska spegelscenen i en bröderna Marx-film framställer Kreml för hemmapubliken reaktionerna på sin upptrappning som en attack från motparten, enligt mönstret "Det var de andra som började". En viktig komponent i propagandan är också kålsuparteorin, föreställningen att motparten är en enkel kopia av en själv. Eftersom Ryssland styrs autokratiskt kan inte de femton länder som gått med i Nato efter 1990 själva ha valt att göra det genom en demokratisk process. Det var alltså inte länderna som gick med i Nato utan Nato som 'erövrade' dem genom vapenhot, infiltrationer och smutsiga trick. Därav följer idén att ukrainarna själva inte kan eller får bestämma om en Nato-ansökan, lika litet som diktatorn Lukasjenkos undersåtar kan bestämma om belarusiska allianser.

Dessutom hade Natos tyngsta medlem USA naturligen en president som gav vatten på kvarn åt före-

ställningen om väst och öst som varandras spegelbilder. Trump, som uppenbart gillade Putin och över huvud taget diktatorer, var ju själv beredd att förfalska ett valresultat, som i vilken banarepublik som helst.

En parallell kan också dras till islamistiska reaktioner mot till exempel Salman Rushdie, Muhammed-karikatyren, Lars Vilks och *Charlie Hebdo*: de auktoritära mullorna kan inte föreställa sig hur religionsfrihet fungerar och att till exempel *Jyllands-Posten* 2005 inte skulle ha varit ett officiellt språkrör för den danska regeringen. Därför utfärdades dödshot och uppmuntrades till attacker på bland annat ambassader, vid sidan av att danska mjölkprodukter bojkottades i flera länder.

Också försöken att under den amerikanska ockupationen "införa demokrati" i Afghanistan tycks till en del ha byggts på spegelföreställningar om att alla kulturer fungerar likadant som den egna. Vid sidan av verkliga framsteg byggdes en rad "demokratiska" Potemkinkulisser upp, som vid utrymningen i fjol föll ihop inom en vecka.

Politiker uppmanas ibland att "se sig själva i spegeln". Ofta, och inte bara för Putin, vore det viktigare att inte bara se sin spegelbild i den andra partens handlingar.

2.2.2022

Från mediefältet

◆ *Åbo Underrättelser* inleder på prov ett samarbete med Yle om nyhetstexter. Efter att FNB (Finska Notisbyråns svenskspråkiga avdelning) och SPT (Svensk Presstjänst) lagts ner 2017 respektive 2021 vänder sig *ÅU* alltså till en "innehållsproducent" på public service-sidan.

Försöket är intressant mot bakgrund av det aktuella utspelet från Tidningarnas Förbund, ett krav på försämring av Yle-utbudet av skriven text på nätet. En kommentar har varit att *ÅU*-Yle-försöket innebär "färre röster" i det finlandssvenska medielandskapet. Samtidigt innebär det visserligen att antalet röster i finlandssvenska printmedia ökar med en.

◆ *Hufvudstadsbladets* kulturavdelning ska skära ner recensionsverksamheten med 20–25 %, meddelade tidningens nya chefredaktör Erja Yläjärvi i en intervju (*Hbl* 14.12.2021). Flera av tidningens regelbund-

Onödiga debatterna 2021 – hela listan!!

För att bidra till den allmänna desinformationen listar vi fjolårets mest umbärliga debatter.

1. Vita havet. I februari vaknade Sverige till insikten att en stor, ljus sal på Konstfack i Stockholm av tradition kallas "Vita havet". Studentgruppen Brown Island (av någon orsak inte "Bruna ön") rapporterade kränkthet och 44 kolleger angrep skolans rektor Sara Kristoffersson för att hon vägrade vika sig för trycket. Hon ger ut en bok om fallet i mars 2022.

En blick på världskartan visar att det ännu finns mycket att göra i kategorin missförstådd woke. Svenska geografer arbetar nu med att radera och rita om Barents hav så att också den vik som hittills kallats Vita havet upphör att utöva sitt tvivelaktiga, eller som det heter i Sverige, "tveksamma" inflytande. Namnet Gula floden anses likaledes förstärka en stereotyp om asiatiska folk (jämför "gula faran") medan namnet Grönland knappast kan kallas rasistiskt, men nog är ett tydligt fall av missledande marknadsföring i turistbranschen.

2. Maringate i olika former hör till det rådande finländska medielandskapets mest omhuldade former av tjafs. Att Finlands statsminister hade en skattefri frukostförmån på 300 € per månad och att hon hade bjudit familj och ibland gäster på skattefinansierad yoghurt upprörde kvällstidningarna i maj ("frukostgate"). Dubbelt hårdare blev kritiken efter att Marin gått på lokal med bara en telefon i väskan ("nattklubbsgate"). Också en vanligen semi-seriös tidning som *Hufvudstadsbladet*

körde med den hotfulla rubriken "Sanna Marin har tröttnat – det är mänskligt, men kan stå henne dyrt" (chefredaktörens ledarkommentar 6.12).

Att statsministern lotsat landet under en pandemi, lett en tidvis stökig regering fram till en historisk hälsovårdsreform, och att sysselsättningsmålet på 74% håller på att nås – den typen av detaljer väger lätt när journalisterna tar itu med de verkligt tunga nyhet(s)erna och avslöjandena.

3. Fulhetsdebatten eller, som den kallades i Sverige, "skönhetsdebatten". Åsa Linderborg, Nina Björk och Ann Heberlein, kända opinionsbildare, meddelade i slutet av året att de inte längre vill uppträda i tv på grund av förlorat erotiskt kapital, det vill säga sina (enligt dem själva) numera risiga utseenden. Följde en explosiv debatt, helt onödigen som fenomen intressant, eftersom den kan ges så många möjliga tolkningar:

a) som ett utspel mot patriarkatet, åldersrasismen, kommersiell utseendefixering, ett förkrympt kvinnoideal. En naturlig tolkning eftersom dessa powerkvinnor också annars har en hög debattprofil. Biter sig dock i svansen genom att tillämpa samma normer som kritiserar, och snarast förstärka dem? Eller som Marie-Louise Ekman kontrade: "Ingen ser ut som en barnrumpa vid 50",

b) som ett sätt att gå med håven, få reaktionen "men hallå, du är så vacker (fortfarande)" eller, mindre uppmuntrande, "alla är vackra på sitt sätt" (det vill säga: alla är också fula på sitt sätt),

c) ett initiativ för att ställa själva tidens gång till svars? För att på medellång sikt, efter en utredning av en kommitté och ett parlamentariskt beslut, helt enkelt avskaffa Kronos.

TS

na kritiker fick under hösten beskedet att deras alster inte längre behövs i samma utsträckning. Yläjärvi meddelade i intervjun att frilansbudgeten inte minskar, men att tidningen "satsar mera på kulturjournalistik". Samtidigt har namnet på Fredrik Soncks roll förändrats från kulturchef till "nyhetschef" för avdelningen och han ingår inte i redaktionens ledningsgrupp som bland annat bestämmer om anställningar.

Hbl har en tradition av lyskraftiga kulturredaktörer, och under sin tid som kulturchef förde Sonck på

ett övertygande sätt vidare arvet från Erik Wahlström, Tuva Korsström och Philip Teir. Vad de nya vindarna och rollerna innebär för kultursidan är för tidigt att säga. Att rulla på i inkörda spår kan förstås också leda till slentrian. En oroande förändring som redan skymtat är ändå att trend- och livsstilsreportage under så kallade klickrubriker dyker upp i kulturavdelningen. Färre kritiska texter, flera okritiska?

2.2.2022